

### I Увод

Много често в нашето общество се говори за деца с изоставящо интелектуално мислене, деца престъпници и деца с аморални прояви. И при всичките тези проблеми никой не обръща внимание на тези деца, които знаят кое им е интересно, които нямат проблеми в обществото и не пречат за провеждане на педагогическия процес, а напротив помагат. Тези деца те са там в сянката на проблемните деца и никой не им обръща внимание. Създадени са училища и извънкласни форми за изоставящите ученици, а какво остава за тези, което не изостават, а обратното напредват.

Когато влезем в клас най-отпред са децата, които изостават в обучението или нарушават дисциплината. Най-отзад са тези, които вървят добре в обучението и не нарушават обучението. И за тях остават клубовете по интереси провеждани в повечето случаи извън училището. Но надарените деца са извън обсега на родители и учители, никой не обръща внимание на тяхната заложба и така те не достигат максимума на възможностите си. На повечето учители не им прави впечатление ученикът, който може да пише правилно, да решава задачата правилно, да чете гладко и си учи уроците. Тези деца не забавят учебно-възпитателния процес и не са пречка за никого. И така те остават там отзад забравени от всички. А какво могат в същност само те знаят, но не могат да го покажат. Неразбирането от страна на родители и учители води до надарените деца да станат едни от тези с асоциално поведение в обществото. Понякога те са надарени в една област, а изостават в друга.

Понякога детето трябва да бъде насочено от някой към възможностите си някой да му помогне да намери това, в което е добро и което му е интересно. Ето защо е необходима подготовка на учители те за откриване и работа с надарените деца.

Скоро попаднах в един клас, където както обикновено децата с добри постижения седяха на последния чин. Но от какво се случи, когато започнах да разказвам новия урок по история. Момчето получаващо само отлични оценки, това, което не пречеше на работата ми, това, което помагаше на съученика си с изоставящо развитие се обади и какво разбрах тогава историята за него е нещо интересно, нещо, което му доставя

удоволствие да знае и да се занимава. Но какво правят в такъв случай учителите? Подготвени ли са те за това? Аз не бях. А и мисля, че и другите не са. Колежката ми каза това е буйно, това не говори трябва малко по-така с него, а ми то. За него нищо. То не създава проблеми и не пречи на нормалния ход на работата и. И какво се случва с него. То седи отзад и мълчи докато не му обърне някой внимание и не му даде думата. Дали учителката го изслушва в час по история, когато има да каже нещо и да е допълни или го прекъсва в страх, че ще я злепостави и тя ще бъде по глупава от него. Това не знам, но не мога и да попитам. Но това дете още седи отзад и продължава да учи там сред останалите. Дали то трябва да бъде в училище за надарени които и да ги има в България не са сред известните или в тях учат деца на богаташи или да остане в масово и да чака някой да го забележи. Аз го забележах, а тя? Дано!

И ето тук идва на помощ подготовката на учителите за работа с надарени деца. Но тя е само за тези, които случайно са я чули и искат да научат повече. А тези учители са малко на тях им е достатъчно това, което знаят.

Много е важно бъдещия учител да бъде подготвен не само за изоставащите ученици, но и за тези надарените. В учебните програми тази проблематика трябва да бъде застъпена и задължителна. Но не само в обучението на бъдещия учител, но и в програмите на обучение в училище.

## II Характеристика на надарените ученици.

Бъдещите учители трябва да знаят, че надарените деца са тези, които: имат високи общи интелектуални способности; творческо продуктивно мислене; психомоторни способности.

Признак за надареност е и необикновената способност да преодолява трудностите. Надарените деца с по-голямо желание се занимават със свои си „научни“ работи. Интересът им към игрите с връстниците е на заден план. Гениалността е начин да намериш нестандартни решения и да мислиш различно от установените правила. Затова и вундеркиндите имат проблеми в общуването с другите деца. Те прекалено много

говорят, постоянно поправят връстниците си и вместо хумор използват сарказъм. Гениалните деца понякога могат да бъдат невнимателни, груби или своенравни. Те често предявяват прекалено много изисквания към околните и затова в живота често са самотни.

Други характеристики на надарени деца:

**Ранно проговаряне и използване на по-сложни по характер изрази и изречения;**

**Богат речников запас:**

- Необикновено развит речник;
- Правилно използване на понятия;
- Богатство на изразяване, претрупаност и свобода;

**Развитие на мисленето:**

- Силно развити мисловни способности в областта на абстрактното мислене, в разбирането на значения, сложни концепции, обобщаването, осъществяване на взаимовръзки между предмети и явления; умения да структурират; възможности за преработване на информацията; гъвкаво мислене; мислят в алтернативни и абстрактни термини; използване и създаване на концептуални схеми; бърз вътрешен усет към виждане на причинно – следствени връзки; търсят начини да открият как и защо са станали нещата; задават много провокиращи въпроси; схващат бързо; търсят прилики и разлики в събитията, хората, нещата; опитват се да разберат по-сложния материал, разделяйки го на съставни части, обясняват си нещата за себе си, могат да дадат логични и разумни отговори.

**Концентрираност на вниманието и упорство:**

- Много добра наблюдателност, особено за детайли и с желание и с интерес наблюдават;
- Добра разпределителност на вниманието (могат едновременно да се занимават с няколко неща);

**Възможности на паметта:**

- Необичайно запомняне и задържане в паметта
- Запас от информация по различни теми (надхвърлящи обикновените интереси на деца от тази възраст)
- Бърза реакция за възпроизводство на факти
- Запомня бързо

**Постоянство в активността си;**

**Широта на интересите:**

- Широк, разнообразен и променящ се кръг от интереси (проблеми за

възрастни, религия, политика, секс, расови проблеми, за природата на човека и Вселената);

- Четат повече самостоятелно, не отбягват трудни книги – предпочитания към биографии, автобиографии, енциклопедии и атласи
- Силно интелектуално любопитство към много неща

**Усвояване на четене:**

- По-рано от връстниците си – още преди да тръгнат на училище;
- Бързата им скорост на четене

**Лесна приспособимост към социалната среда;**

**Увереност в себе си сред връстници и сред възрастни:**

- Достигане понякога до агресивност, инат в своите убеждения

**Стремеж към самостоятелност и инициативност в действията:**

- Не изпитва нужда от други, за да свърши нещо;

- Необходима му е много малка помощ от учителя

### **Перфекционизъм:**

- Стремех към и все по-големи постижения;
- Голямата чувствителност може да доведе до тежко изживяване на своите неуспехи. Затова е необходимо да си поставят по-реални цели, защото в противен случай може да настъпи т.нар. **парализиран Перфекционизъм**, оказващ отрицателно влияние върху стремежите на детето и училищната му успеваемост.

### **Склонност към съревнование:**

- Изпитват непреодолима потребност от превъзходство (състезания, олимпиади)

### **Творческо мислене, креативност:**

- Необикновено въображение;
- Инициатива и оригиналност;
- Много идеи;
- Необикновени, уникални, умни отговори;

- Фантазират;
- Стараят се да адаптират, подобрят, видоизменят отделни обекти или системи.
- Често потискат креативността си или я жертват, за да не изглеждат по-различни от другите, което може да доведе до не успеваемост в училище, фрустрация, апатия, примиренчество или невъздържаност и дори до сериозни психични разстройства.

### **Редки прояви на “интелектуален нарцисизъм”:**

- Рядко проявяват надменност или арогантност към другите или белези на интелектуален нарцисизъм, т.е., че са единствено достойни рожби на цивилизацията.
- Повечето от тях осъзнават, че са по-способни от другите, но не се смятат за по-различни от тях.

### **Целенасоченост:**

- Последователност, целенасоченост в поведението си;
- Стремех към предначертана цел

### **Професионални намерения:**

- Децата с висок интелект се насочват към професии от интелектуалната сфера, а тези с нормални способности – към обикновени практически професии и средно професионално образование (различни техникуми, търговски работници, спортисти и др.)

### **Психо-емоционална и социална ранимост:**

- Колкото е по-високо интелектуалното ниво на детето, толкова е по-ранимо и с повече психо-емоционални и социални затруднения

### **Повишена сензитивност:**

- Необикновена, нежна чувствителност, емоционалност, проявени с голяма дълбочина и сила;

- Свръхчувствителност, спомагаща за по-лесното и бързо приемане на информация; повишава неговия креативитет; прави детето по-проницателно, по-аналогично и по-критично към себе си и към другите, като това консумира голямо количество нервна и телесна енергия, водещо до пренапрежение, преумора, вътрешни конфликти или такива с околните;

- Болезнена чувствителност към отправяни им забележки, което може да доведе до формиране на ниско самочувствие и самооценка, стрес, дистрес, социална изолация, препятстваща нормалното им общуване със заобикалящите ги.

Възпитаващите ги трябва да ги насочват към това кои стимули са съществени и несъществен, да бъдат по-целенасочени върху най-важното, без да хабят излишна енергия и без прекомерна умора. Да бъдат обучени когнитивно да осмислят емоционалния смисъл на своите преживявания, да назовават чувствата си, да идентифицират своите и на другите филтри за възприемане и защитни системи, да



разширяват и уточняват разбирането си за физическото, социалното и емоционалното обкръжение, за потребностите, чувствата и очакванията на другите.

Трябва да се познава много добре проблема за ранимостта на надарените деца с оглед на психичното им здраве, защото то е основна предпоставка за максимална само изява.

### **Критичност:**

- Силно развито критично мислене, характеризиращо се с конструктивност;
- Дават оценки на себе си и на другите;
- Забелязват разликата между това, което хората казват и правят;
- Не са склонни да приемат нещо, защото е така
- По-точно и по-лесно откриват слабите страни на другите;
- По-строго реагират на слабостите и нередностите. Липсва им социално умение, зрелост и опит да схванат сложната им същност и да реагират адекватно

### **Висока степен на самокритичност:**

- Неудовлетвореност от степента на постигнат успех;

- Не се задоволява лесно от бързината, с която работи или продукцията си;
- Болезнено самокритични, водещо до обърканост, свързана с личността, другите хора и ситуациите

### **Само изолация:**

- Малко необщителни;
- “Обичат самотата” – склонни да се изолират от другите деца;
- По-голямо удовлетворение от самотните игри, поради различията в организираността, интересите, речника, начина на общуване със своите връстници;
- Предпочитат общуване с по-големи от тях

### **Потребност от общуване:**

- В литературата се отбелязва, че надарените деца са общителни, изпитват удоволствие да бъдат с други хора, не предпочитат самотата.

### **Ди синхронизъм:**

- Значително несъответствие между високото им интелектуално развитие и недостатъчното ниво на други техни качества – двигателни и качествени умения, социална приспособимост и др.

**Вътрешният ди синхронизъм не се разглежда като психопатологично състояние.**

III. Специфика на проблемите на обучение на интелектуално надарените деца в училище.

- Идентификация на надарените деца:
  - Несвоевременно разкрити, което води до фрустрация, фобия от училището, разнообразни нервнопсихични и поведенчески отклонения, антисоциални постъпки и правонарушения;
  - Не е обърнато необходимо внимание
- Основни типове грешки, които учителите допускат при работа с надарени деца:
  - Прекалено преждевременното и едностранно насочване на детето, с цел да се усъвършенства само в определена област на човешката дейност;
  - Възхваляване и надценяване на способностите на надареното дете, поставяне пред него на все по-големи и нереални изисквания, т. нар. "учителски перфекционизъм";
  - Делене на децата на любими (надарени) и нелюбими (нормални), на

които не обръща достатъчно внимание;

- Не се работи целенасочено с надарените ученици, обучението е ориентирано към "средния" тип ученик, учениците с дарби остават извън обсега на вниманието на учителя и са поставени в ситуация на задържашо обучение;
- Надарените ученици остават изолирани поради преобладаването на информационната насоченост на обучението - учителят поставя на първо място образователните цели и задачи на урока, а подценява развиващите и възпитателните;
- Не се предава еднаква тежест на знанието и метода на работа с него;
- В случаите на спонтанни реакции-от страна на способните ученици спрямо грешки на учителя или на съучениците, учителят се отнася некоректно, налага санкция или се обръща с обидно прозвище, вместо да поощри учениците с повече знания и оригинално мислене;
- Понякога учителите проявяват нетърпимост, неодобрение и неразбиране спрямо нестандартните идеи на надарените ученици, които са извън традиционните алгоритми, с които задушават полета на въображението им и възможностите им за творческо мислене;
- Липса в урока на специално подбрани творчески задачи или с повишена трудност, които да съответстват на подготовката, интересите и способностите на учениците;
- Не се предлагат оптимални съчетания от методи, форми и средства на обучение, които да поставят надарените ученици в благоприятна за изява ситуация;
- не се дава възможност за избиране или съчиняване от самите ученици на

задачи според техните възможности;

- не се предлагат ситуации за открояване на лидерска роля на учениците с по-висок социален статус, вследствие проявени способности, т.е. не им се гласува доверие;
- не се оползотворяват възможностите на извънкласните и извънучилищните форми на обучение;
- учителят не се съобразява с индивидуалния темп на развитие на учениците;
- допуска се сравняване на отделния ученик с другите, но не и със себе си;
- не се провеждат целенасочени изследвания за определяне надареността на учениците и избиране на адекватни методи, форми и средства за развитието на таланта им;
- не се търси съдействието на родителите в общата задача - развитието на способностите у надарените деца;
- липса на инициатива за провеждането на разнообразни форуми за изява на надарените;
- не се проследяват, контролират и отчитат резултатите от дейността на учениците с изявени дарби; не се изследва целенасочено динамиката на тяхното развитие, не се търсят причините за върховете и спадовете в развитието им;
- не се поощряват постиженията на надарените ученици и др.

- Проблемът за учебното съдържание:
  
- Противоречие между възможностите на учебната програма да удовлетвори познавателните потребности на надарените ученици и техните по-високи изисквания произтича от практиката на разработване на учебните програми в съответствие със средните възможности на учениците;
  
- Ролята на педагогическите съветници и техните функции:
  
- Диагностична – идентифициране на надарените ученици, както и на ученици със специфични образователни нужди и диагностициране на затрудненията в интелектуалната, личностната, поведенческата сфера на учениците
  
- Консултативна – индивидуално консултиране на ученици по отношение на интелектуалното им развитие и на родители по отношение на интелектуалното развитие на децата им.
  
- Надареното дете и съучениците му:
  
- Изолираност; раздразнение.

#### IV.Родителски грешки:

- Нереално високи изисквания и очаквания (родителски перфекционизъм)

- Не позволяване на детето да “губи” времето си в игри, гледане на телевизия...
- Изискване на високи нива за постижения във всички области
- Прекалена критичност спрямо детето
- Прекалената гордост на родителите
- Рядко използване на похвали, т.нар. “свръх дозиране” на похвалите

В работата с надарените деца рядко се допускат слабости и грешки, които могат да унищожат проявените заложби, вместо да се осигурят условия за превръщането им в способности.

### V. Качества на учителя

От позицията на учителя и качествата, които демонстрира в работата си с даровитите деца, зависи до голяма степен какво ще се постигне в името на важната цел - оптимално развитие на компетентностите и способностите на учениците. Някои от изследователите по този въпрос определят необходимите положителни качества на учителя, а други акцентират на отрицателните, които трябва да се преодолеят. Така например А. Балдуин очертава следните положителни качества на учителя: чувство за хумор; хуманистично отношение; толерантност към многообразните прояви на творчеството; изострена наблюдателност и ентузиазъм; висока степен на способност за планиране; познания, относно психологията и педагогиката за работа с даровитите деца; висока степен на педагогическа квалификация и повишен интерес и специализация, поне в една област.

Заслужава внимание класификацията на положителните, качества на Г. Пиръов степенувани в пет категории:

1. Много важни са следните качества: вярва на своите ученици, мисли за тях като за ценност, приятно му е да бъде с тях, готов е да помогне, когато има нужда, признава грешките си.

1. Твърде важни са качества: гордее се със своите ученици, приветлива, приятелски настроена личност е, има добро чувство за хумор, проявява търпеливост, тактичност, съобразителност, изразява се ясно, има разностранни интереси, достъпен е за разговор.

2. Доста важни качества са следните: готов е да се бори за правата на своите ученици, проявява твърдост.

3. Не много важни са качества: често се ентусиазира, има добри маниери, физическа привлекателност, висок интелект, изобщо е сериозен, не повишава тон, не е много разговорлив, умее да забавлява, има определени убеждения и възгледи.

5. Противоположни са следните: формално отношение към децата и възпитанието, ограничени умствени способности, бедна фантазия, неконтролирани емоционални състояния, непоследователност, безволие, психическа нестабилност, чувство за малоценност.

Чрез анкетно проучване са определени качества на добрия учител по следния начин: умее да разбира децата; да работи творчески; да владее речта; да владее детския колектив; да проявява педагогически такт; да заразява децата със своя ентусиазъм; да владее и управлява собствените си чувства, да контролира поведението си.

Ив. Керекowski обръща внимание на това, че на децата с високи способности не са им нужни непременно учители с изключителни способности. Достатъчно е "да бъде блестящ педагог, да поощрява творческото мислене, дискусиите, изследванията, да познава интересите и възможностите на децата от класа и умело да ги ръководи".

Качествата на учителя, необходими за работа с надарените ученици изследва и Ф.



Стоянова. Обобщавайки основните характеристики, тя ги включва в две групи: 1 научната подготовка на учителя и 2 отношението към работата. С право отбелязва, че всички останали характеристики спадат към някои от петте типа педагогически способности (гностични, проективни, конструктивни, комуникативни и организаторски).

Ето как са представени отрицателните качества, които пречат на резултатната работа с даровитите деца от А.Е.Торанс: стремеж към разхвърляност, вместо концентрирано мислене; липса на време за мислене и мечтаене; липса на интелектуална честност, неподготвен ум и неспособност за изследване, неспособност да се проучват проблемите основно и задълбочено, страх от индивидуалните различия, неуспех в реализацията на собствената си личност.

Добре е, когато преобладават положителните качества у учителя, но е възможно, както у всеки човек, да се наблюдават и слаби страни, които по пътя на целенасочената подготовка, самообразованието и самовъзпитанието да се преодолеят или поне неутрализират.

### VI. Подготовка на бъдещите учители за целенасочена дейност с надарените деца

Вече подчертахме значимостта на въпроса - бъдещите учители да получат цялостна представа за ефективна дейност с надарените ученици. Добре е тя да обхване всички равнища в подготовката на учители за образователно-квалификационните степени бакалавър, магистър и доктор: в учебния план (включване на подходящи дисциплини по проблема от психолого-педагогическото направление); в учебните програми (свеждане на учебното съдържание до конкретни теми със съответната проблематика в теоретичен и практико-приложен аспект); тяхната реализация чрез формите: лекция, семинари, практически занятия, провеждани с определена целенасоченост (включване на дискусия, проблемни задачи, казуси, тестове, курсови проекти) за работа с надарените ученици; разработка на учебници и учебни помагала е отделяне подобаващо място на въпроса и с използването на подходящи методи, форми и тренинги за работа с даровити деца.

На проблема за подготовката на учителите за работа с надарените се обръща специално внимание в Европейския съвет за високо талантливите. Тъй като тази организация работи в координация със Съвета на Европа, на 17-та сесия на Постоянната конференция на европейските министри на образованието към Съвета на Европа се отбелязват множество работни връзки с ЕСНА, сред които "подготовка на учителите, по-специално за обучение в класове с различно равнище на способностите..., за да пригледят обучението към индивидуалните потребности, а също и "стимулиране и насърчаване на творчеството"; "ЕСНА... да подпомогне попълването на Европейския тезаурус по образованието със специализирания речник, относно "индивидите с висока интелигентност, надарените, надареността, талантливите, творчеството"; провеждане на регионална конференция в Роцок по темата: "Надарените - европейски перспективи"; "Положението на надарените и талантливите момичета и жени" и др.

Впечатляват целите за сътрудничеството на ЕСНА със Съвета на Европа, между които и такива, които се отнасят до подготовката на учителите:

- усъвършенстване подготовката на учителите чрез задължително включване в нея на елементи, свързани с възпитанието и обучението на надарените ученици, посредством университетски курс, подходящ за получаване на диплома по педагогика (на бакалавърско и магистърско равнище);
- Учредяване на европейско свидетелство или диплома, която би могла да се назове: диплома по педагогика на надарените, присъдена от университета в Нимег, под покровителството на Съвета на Европа в сътрудничество с ЕСНА.

## VII. Заключение.

В заключение на своята работа мога да кажа, че ако всеки един учител обърне внимание на надарените ученици обществото ще се справи с проблема от нискоквалифицирана работна ръка и юноши с аморални прояви. Всяко дете има право на избор и само да взема решения за това, с което ще се занимава в живота си а надарените деца те знаят какво искат от живота, ние само трябва да ги «потбуднем».

## Педагогическа цел при работа с надарени деца

да им помогнем да се развиват нормално, да бъдат удовлетворени и щастливи!!!

## VIII. Практическа част – разработка на урок

Урок по Български език 4 клас

Време на глаголите

Урок за преговор и обобщение

Цели на урока:

1. да се актуализират и затвърдят знанията за сегашно, минало и бъдеще време на глаголите.
2. Да се затвърдят уменията за разпознаване формите на трите глаголни времена.
3. Да се затвърдят уменията за правилна употреба на глаголите в сегашно, минало свършено и бъдеще време.

Методи - упражнение, беседа, работа с учебник, самостоятелна работа.

Ход на урока

1. Учениците си припомнят знанията за време на глагола, като откриват глаголите в първо упражнение и ги подреждат в таблица. Колективна работа с учителя.
2. Самостоятелно изпълняват второ упражнение в учебника – надарения ученик свършва пръв и му поставяме самостоятелна задача свързана с глаголите от сборника за самостоятелна подготовка.
3. След като приключат с упражнението си припомняме промяна на глаголите от едно във друго време и изпълняваме трето упражнение колективно.
4. Правим под формата на диктовка обърканата приказка и след това учениците сами я редактират.
5. За пета задача разделяме учениците на две групи. Целта на упражнението е да редактират текста, като запазят глаголното време в първото изречение. Установяват, че в текст се използват глаголни времена по строго определен начин.
6. Задача номер 6 е с творчески характер на учениците се дава възможност да напишат разказ по картинка. И след това трябва да подчертаят глаголите и да определят времето им.

Ученикът Х работи по-бързо от останалите и на него са подготвени допълнителни упражнения от сборника за самостоятелна работа с цел да не се ограничават неговите знания, той също работи по темата на урока, но се справя много добре с творческите

задачи и за целта съм подготвила да напише кратки разказчета, докато изчаква своите съученици. След часа ги проверявам. И давам съвети.

7. За домашно се оставя урока в учебната тетрадка и също така съчинение по предварително зададени картинки като се внимава да използва глаголните времена в строго определения ред.

Ученикът Х получава и допълнителна задача след часа да избере сам темата и да развие своя талант да пише. Дават му се идеи и за допълнителни съчинения, стихотворения и др.

8. В края на урока отново припомняме кои са глаголните времена и кога се използват, начините им за разпознаване.

2009г